

Редакция: Республика Тыва ул. С. Прежанта

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээш

№ 60 (16122) ◆ 1999 чылдың июль 27, вторник ◆ Ат салган шагы ◆ Сапар ортээ дугуржулга өзугаар. 19.30

МАЛДЫ КҮШ КИИРЕР

...Чурт солуп, ыңай-бээр көжүп чоруурга чаш уруг-даа болза өзүгөн болур чүве — деп, назы-хары дөгүп, сегел салы агара берген ачам уругдары бистерниң аалында халчп турар ажы-төдөрвисти көргөш, чай кадында болганчок чаптап чугаалай бээр киж. А мол-маган-даа болза, база-ла ындыг. Олар бир орданда өске одарга көлөш доктаал чадап, чайгаар-ла ол-бо талаже шуужуп, өске черде экколгени дээш ээзинге эргеленген-даа ышкаш хейде-ле мурун болсажып өт баштап маңажыр — деп орарын бо-ла дыңнаар киж. Шынап-ла, ону чүгле малды эзи эскерер хевирлиг.

ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржақтың малды эки өстүгү, серин тайгаларже чайлагдайып семиртириниң дугайында үндүргөн доктаалы-даа таварыгга эвес. Шынаа черге бодарга, тайга-сырга чораан малдың күш-деңгели шыраак, аары-аржыкка-даа бөлөн алыспа дээрзин хөрөк кырында амыдыралдан көрүп турар бис. Бо талазы-биле бистиң корреспондентиси ТР-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш аш-чем яамызының мал талазы-биле килдиз эргелекчизи Сергей Меңгеевич ОЮН-биле ужуражып, чайлагдааш-кына хамаарыштыр чугааны кылган.

— Сергей Меңгеевич, сөөлгү үеде малчынарның ажылдап каан шалың орунуга мол-маган тараа, далган бээр чачың апар чыдар болгай. Онч кадында яны-бүрү юбилейлер, байыр-чыс-хаалдар эрткиргеш тилекчилерни колдуу шээр болгаш бада мал-биле шаңнаар. Моон алгаш көөрге, күрүне малы ал черле санныг арткан эвес бе?

— Силерниң ол айтырынар шын. Ыңалза-даа мында яны-бүрү талаларны көөр апар. Чижелээрге, кол-ла чүве бирээде,

эрткен чылдың кыштаг-лаашкыны канчаар-даа аажок берге байдалга эрткенин демгелээр апар. 1998 чылдың деннинге бодарга, шээр малдын оолаашкыны 100 башка онааштыр алыр болза 9 башты эвээшти алган. бада малдан бызаа 1 баш эвээш. Ындыг-даа болза эки көргүзүлгүг кожууннар Бай-Тайга, Меңгүн-Тайга, Эрзин, Тес-Хем 100 башка онааштыр 65-тен өрү чаш мал төлүн камгалап ап турар. Маана 100 башка онааштыр 8, 10 анай, хураганны ап турар кожууннар бар болур ийин.

Оларга Каа-Хем (10), Чеди-Хөл (18), Кызыл (88) дээш өскелерни-даа адал болур.

— Бир эвес мал бажын чидирг чок камгалаар деп бодарга болза, силерниң бодалыңар-биле кандыг көмөчлөр чорутса экил?

— Кол-ла чүве эки арга-дуржулгалары нептеридир, кышка удур эки белекенир. Чайын малды серин тайга-сыннарже, кадыр-кашпал хаядаштыг мээстерге ыткарып чайлагдаар. Шынаа бодарга тайга серин агардыг болгаш олт-сыгын-даа элбек болур. Ыңангаш ТР-ниң Чазара бо талазы-биле анаа эвес доктаалды үндүрүп турар. Ону кожууннар айы-

биле күөседир кылдыр дорт даалганы берген. Бо хүннерде республиканың колхоз, совхозтарында, коллективтик ажил-агылларда малдыг улус колдуу чайлагдаарыне кошкүлээн. Кейер бетинде малчын коданнар бодуң дүктүг хойнук кыргыздын доозупкан, ам Би-Хем, Каа-Хем, Танды кожууннар нарын дүктүг хойларның кыргыздын доозуп турар.

— Яамыңың тускай эртемниг специалистериниң ырак черлерде чайлагдап турар малчынар-биле харылзаасы кандыгы?

— Малдын онча-менди чайлагдаашкыны, оон чуулдазы, тарып боозалдыггазы, бруцеллез аарынынга удур камгалап эмнээшкени-нери чорудары, мал чеминиң белектели дээш өске-да мал кыштагашкынына хамаарышкан айтырыглар — бистиң ажилымыстың кол сорулгазы. Бо бүгүңүг негелдеге дүүштүр болгаш ай-шаан-да хемчөөн алыр талазы-биле белекел ажилдарың баш удур чорудар апар. Ыңангаш бо хонуктарда чайлагдаарже яамының кол специалистерни мал эмчилери-биле катый элчегил сургакчылаашкынарны чорудуп турар.

— Сергей Меңгеевич, мал уксаажыдылганының талазы-биле кандыг ажилдар чоруттунуп турар ирги?

— Уксаажыдылгга азы малдын бүдүрүкчүлүгүг бедидери, акша чогуңуңуң хараазы-биле бергележин турар айтырымыс — ажилымыстың база бир аскап турар талазы бо. Эки уксаажы аскыр, буга, кошкар, хуна салып алыр болзувуса малдың бажы өзер журулуг. Ийи-чангыс коданнарда уксаажы мал бар-да болза, ону ай-де-неде малды бажы өзерге тон берге. Ыңангаш силерниң бо солун арны ажилга, чоңга, ылангыя хоорай улунга мындыг дындагыны кылдыкмын.

Мал чуулдазы ам-даа төнмээниң барымдалааш, республиканың август айда мал чуурунга ажыглаар эмнер келир. Ол эмнерни араттарга, малчынарга, хуузуңда чоңга садып алыр-биле тайылбыр ажилдар чорудуп турар. База ол ышкаш Кызыл хоорайның чоңунга хоорайда инек тарыыр пункт ажыттыңаның дыңнаатышаан, малдыг улус дарык кээп аарыгларга удур баш бурунгар тарылыңы болгаш тарып боозадылганы кылдырты алырын сүмөлдөвүс.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының ДОКТААЛДАРЫ

Ак-Довурактың чангыс мандаттыг №1 соңгулда округунң талазы-биле Тыва Республиканың ийги чыыжының Дээди Хуралының депутатының немелде соңгулдадарын эрттирер дугайында

“Тыва Республиканың Дээди Хуралының депутаттарының соңгулда-ларынң дугайында” Хоойлунун 63, 65 чүүлдеринге дүүштүр Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. Тыва Республиканың ийги чыыжының Дээди Хуралының депутаты

Василий Ууртакович Хоимухунуң мөчээни-биле холбаштыр Ак-Довурактың чангыс мандаттыг №1 соңгулда округунң талазы-биле Тыва Республиканың ийги чыыжының Дээди Хуралының депутатының немелде соңгулдадарын 1999 чылдың сентябрь 26-да эрттирер.

2. Ак-Довурак хоорайның девискээр соңгулда комиссиязынга Тыва Республиканың ийги чыыжының Дээди Хуралының депутатының немелде соңгулдадарын болгаш эрттирерин федералдыг база республика хоойлужуулгазынга дүүштүр хандыралын дагыр.

Тыва Республиканың Эрзин кожууннун Качык суму чагыргазының даргазының соңгулдадарын эрттирер дугайында

“Тус чер чагырга даргаларының соңгулдадарының дугайында” Тыва Республиканың Хоойлу-зунуң 48 чүүлүнге дүүштүр Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. Суму чагырга даргазының бүрүн эргелериниң хуусаа бетинде соксааны-биле холбаштыр Эрзин кожууннун Качык суму чагыргазының даргазының соңгулдадарын 1999 чылдың сентябрь 26-да эрттирер.

2. Эрзинниң девискээр соңгулда комиссиязынга Эрзин кожууннун Качык суму чагыргазының даргазының соңгулдадарын болгаш эрттирерин хандыралын дагыр.

Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының даргазы Н. ОНДАР. Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының харысалгалыг секретары Л. КАРА-САЛ.

ТР-ниң Айыыл чок чорук Чөвүлелинде БУУ-ХАА ЭВЕС, МЕРГЕН УГААН-БИЛЕ

Бо чылдың июль 21-де эртенгиниң чеди шак үезинде Кызыл хоорайның чагырга даргазының оралакчызы Г. Я. Эпп автомашина-биле дачазындан чоруп бар чыткаш, Макаров пистолет-биле боолаткан. Истелге органнар айыыл-халап болган черден Макаров пистолетиниң үш холазын база чашыр херекселдиг удазынын тыпкан. Президент Ш. Д. Ооржак даргалаан Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралы болуп эрткен.

Президент өдүрткен кижиниң өг-бүлөзунге, дөргүл-төрединге болгаш чок кижилеринге ханы кажыдылалды илереткен. Кем-херек үүлдигичилери каржы-дерзини-биле эрге-чагыргаже халдап турар апарган дээрзин ол чугаалаан. Кызыл кожуунун, Кара-Хаак болгаш Аянгат суму-ларынның чагыргаларының даргалары ажил-даар черлерге сөөлгү ийи чылда өдүрткен. Бо чылдын Иймеге база ындыг болган. Кем-херек үүлдигичилери Кызыл кожууну санавакса, чогуур яланы алган. Кызыл кожуунда истелге уламчулуп турар. Ам бо удада хоорай чагыргазының даргазының оралакчызында удур халдаашкын болган. Тыва Республиканың Айыыл чок чорук Чөвүлели кем-херек үүлдигичиниң дарый истеп тыварынче уланган шитирини хүлээп алган. Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң кижигү-нери буу-хаа эвес, мерген угаанныг болгаш

шыдамык болурунче чоңуу, хоорайның чурт-такчыларын кыйгырган.

РФ-тин Күрдүмээниң соңгулда кампания-зының бүдүрүзүнде чам-дык политиктерни кара туразында аажылаашкынын деткип турар политиктиг чидиглениш-кине, националдар аразынын харылзааларын өжөөннөжишкенирже, кем-херек үүлдигичилеринге чедирбенинче чоңуу кыйгырган. Республика прокурору Е. Ф. Овчинников баштаан истелге бөдүр кем-херек үүлдигичиниң илередип тывар.

Президент кем-херек үүлдигичиниң илередип тыварыңга дуза чедирер специалистерни бисче чорударың дилээң телеграмманы РФ-тин Президентизиниң Администрациязынче, РФ-тин Иштики херектер яамызының сайыды Рушайложе, РФ-тин Чингине прокурору Чайкаже чоруткан.

Тыва Республиканың Президентизиниң парлагал албаны.

75 харлаанының байырлалыңа ТЫВАНЫҢ ТӨӨГҮЗҮ ДЕП БОЛУР

Эрткен субботада В. Көк-оол аттыг хөгжүм-ши театрының коллективтериниң ажил-амы-дыралы-биле таныштырып, байырлалды үлөжип келген чоңунга өөрү-четтиргени илереткенер.

Тыва Республиканың оралакчы президентизи А. А. Мельников байыр-лалга кирип келгеш, Ш. Д. Ооржақтың өмүң-ээинден байыр чедирби-шаан, мынча дээн:

— Журналистерниң бөгүңү берге байдалын эки билеп турар бис. Чар-жынчыг шалыңныг бо ажилда мергежилниге эзулуд бердинген кижилер амыдырал турар. Чоңунуң үнүң, Чазактың ажил-чорудулазын хөг-жө чедирип турар солуннар “Тувинская правда” база “Шыны” акша-шалын, сан-хөө талазы-биле дет-кирин билеп турар бис. 75 харлап турар бо солун-нун дугайында күрүне-ниң телерадио компания-зының каналы “Тыва” хөөжүттүрериниң кы-рында келген деп чугаа-лап турарыңга канчап-даа чопшээрешпес бис. “Тувинская правда” турган, турар, моон сонгаар-даа турар.

Александрович байырлал кежээинде республика типография-зыңга хамаарыштыр база-ла деткимчени көргүзе-риниң дугайында чугаа-лаан. Оон агы байдалы бөгүңүңүң негелделерин хандыралыңга четпес байдалда-да болза, кол-лектив эргижирээң ма-шиналары-биле шудуру ажылдап турарың ол дем-гелээң.

Даразында эң-не өөр-чүңүң чүүл — шанналдар эгелээң А. А. Мельников

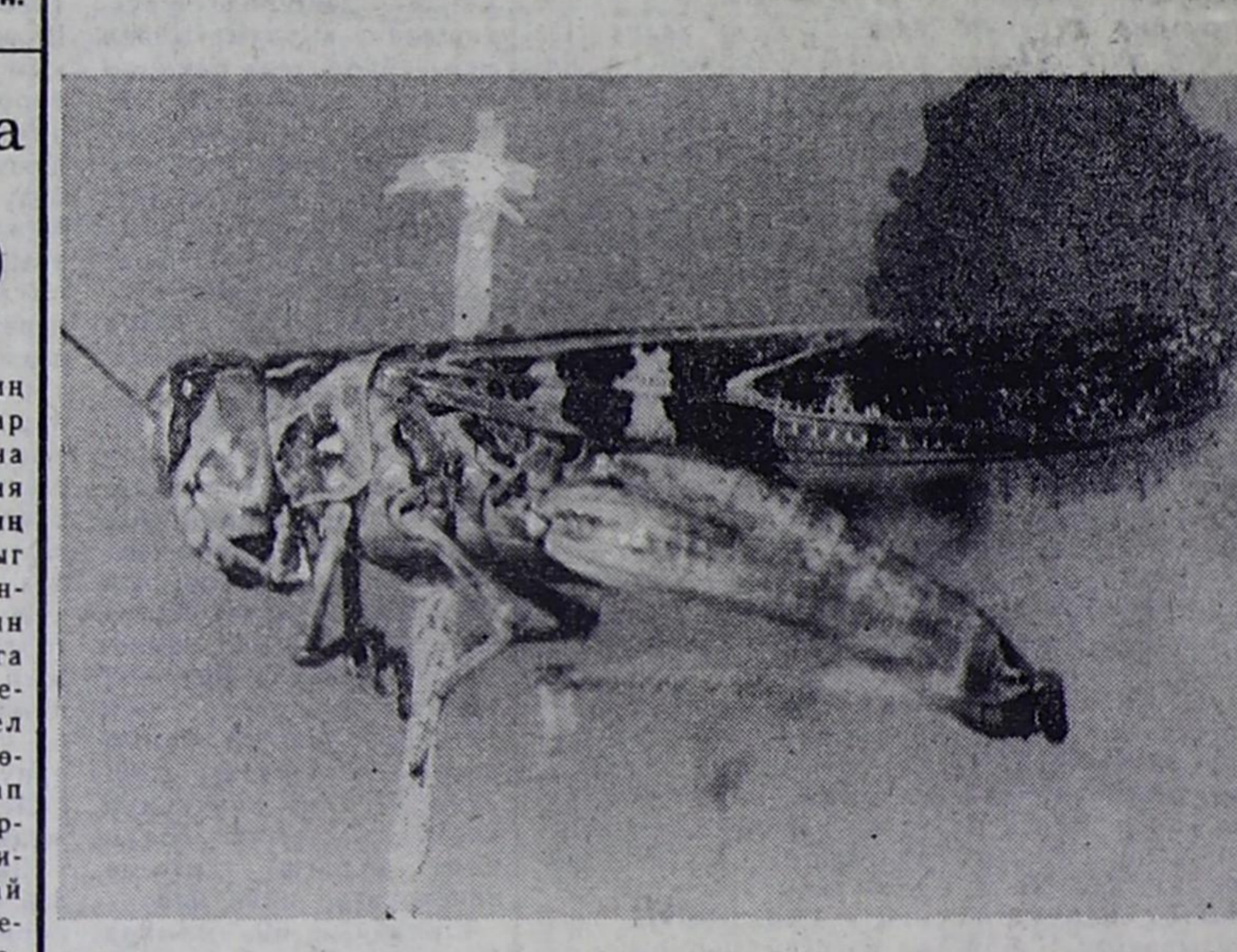
ТР-ниң Президентизинин Чарлынн өзугаар журналистер Марина Кевин-Лопсан, Валерия Калугина олларга “ТР-ниң культуразының алдарлыг ажилдакчызы” деп хүндүлүг атты тывыскааны дыңнаатышаан, Ольга Проценкога ТР-ниң Президентизиниң Хүндүлөл бижини тывыспышаан, хөрөк демдектерин кадап берген. Хоочун фотожур-налист Владимир Сави-ныхка “Шылгарангай күш-ажылы дээш” деп ме-далды тывыскаан. Типо-графиядан Клавдия Бу-рундукай, Любовь Куз-нецова, Анна Хертек бол-гаш өскелер-даа шаннал-дарын алганнар. ТР-ниң Парлагга болгаш инфор-мация талазы-биле күрү-не комитетиниң, ТР-ниң ЖЭ-ниң, Россияның ЖЭ-ниниң шанналдарын жур-налистер, полиграфистер ол кежээ алган.

“Тувинская правда” со-лунун хөй саныг дет-киччилери — “Красно-ярскэнерго” кысагарла-тыңан харысалгалыг ниитилели. Долгандыр хүрээледи камгалаар талазы-биле күрүне коми-тети, Тываның аңыыр эргелели, “Тыва алгы” акционер ниитилели, “Ойна” алдын артелиниң, этт комбинатының, “Тыва суг аргыштырыл-ганы” акционер ниитилелин төлээлери байырла-лы-биле байыр чедирби-шаан, акша дузалалчызын юбилярыларга берген.

Тываның күрүне филар-мониязының болгаш хөг-жү-шн театрнының ар-тистериниң солун про-граммалыг концерти-биле байырлыг кежээ доозу-лган.

Светлана ДАЧЫН-ХӨӨ.

ШЕРГИЛЕР — ХЫДЫКЧЫЛАР

Агаар-бойдустан таарымча чок болушкуннары чер, мал ажылыңа база шактыктыг. Шууган, донат, кандаашкын-биле чергелештир чамдык черлерде хөй-биле өзүп көвүдүүн шерги тараа таран черлерже, хөй чылдыг сизен шөлдөрүнче, олар-бел-чирлерже шавыр халдаашкыны уламчыламышшаан.

Шалыныңда, өл-шык-тыгда, чемниге шерги, аспан, шартылаа кажан-даа улуг хора чедирбес. Олар колдуунда өл-шалын-биле чеменир. Олт-сиген шерги аш-халыңга алыпкыш, тараа тарыыр черлерни, хөй чылдыг си-геннерни хидип чок кыл-дыр. Ол таварышканын чийр. Ылангыя, оон эң чок кылдыр чөмиш — та-раа баштыг үңүш аймаа. Шергилер эрткен чылың үш миллион рубль түңүг когаралды чедирген. 1999 чылдын июль бирде бистин шинчилелдеринвис өзугаар алдыга, байдал мындыг. 18 муң гектар шөлдү көрдүвүс: тараа та-раан черлер, олар-бел-чирлер, хөй чылдыг си-геннерниң девискээри, сизен ажап белекээр шөлдөр. Оон бир дербел-чин метри 16 шергилик. Хора чедирген тараа та-раан черлер, сизен шөлдө-

ри 962 муң гектар болуп турар. Шуут сандан үңгөн шөл — 4,6 муң гектар. Эрткен чыл-биле деңээр-ге, 35 хуу болуп турар. Ниитизи-биле алырга, шерги-биле бүргеттинген девискээр 164 муң гектар-дыр.

Тускай сес машина-чаш-тыркыч бар. Олар “Ре-волюцияның чалбыжы” совхозта, “Сосновское” дуржулга-бүдүрүлге ажил-агында, “Шамбалыңда”, “Кызыл тарааңда”, Ужуру болза, 40—60 хире тускай машина-чашты-рыкчы херек.

Хоран химикаттарын шыгжаар склад респу-бликада чүгле тос, ол шы-гжагыларны септ-селдири негеттинип турар. База төтчегелеттинген. Ажил-лаар кылдыр шериг кезек-териниң арткан склад-тарын үндүрүп берген. Оларны санитар сагылга-чурумнарыңа дүүштүр эде кылдыр. Үнүштер кам-галалыңа ажыглаар хо-ран бүдүмелдерни тускай

машиналар, шыгжаглар чокта үндүрүп алыры болдуңмас.

Даразында чүүлдер база биске эң чугула. Ол шуут күш четтинмес-тээн. Баазавис 1996 чыл-дан бээр үлөттүниң тур-рар. Бо чылдың баштайгы чартымында аар өртектиг 4 тонна пестицидтерни оор алган. Оон үнең, амгы өртек-биле алырга, 700-750 муң рубль. Рос-сияның баазаларының курлавырундан хоран хи-микаттар үндүрүп алырын-га биске санитар паспорт херек. Ол чокта чөпшээр-рел күш чок болуп турар.

Херек хоран химикат-тарын өртек-үнези мин-дыг: деис дээр хоран бү-дүмөл бар, даштыкылар оон биске ажыглаттынар 260 муң тонназын “ва-люта”-биле садып алынар дээр-дир ийин. Дуза чок-та, анаа күш чедер арга шуут чок. Күрүне бюдже-динин 25 хуу дотациязы көрдүңген суми-альдине биске хергелел хем-чээли 196 муң тонна.

Чурукта: Шергиниң чок кылдыр чөмиш — тараа баштыг үңүш аймаа.

Галина СИМОНОВА, республикада Үнүштер камгалаар станцияның начальниги.

ИДЕГЕЛ-БИЛЕ БИЖИДИМ

Алеша бичизинде эмчи болурун күзөп чоран болгаш күзөлдүн четкенда Кажан Шагаан-Арыг ортума...

болуп ажилдан турган Алексей Донгакович кадык камгалап шугумунга хөй чылдарда ажилдаш дуржугу...

Эльвира ТЕПЛО-ООЛ, Шагаан-Арыг хоорай.

ДАРГАНЫ КӨРГЕННЕР

Эрткен үеже көрүш

Салчак Калбак-Хорекевич Токанын барбаан-чептээн булууну Тывода чок дизе, хөөредиг болбос.

Даңзын-оол ОНДАР ("Октябрь 30 чылы" колхозтун хойжуу чоран).

Дайын үези чүве. Хая-Бажынга Чудук-биле (акызы Лопсан-Сереннин шолазы) сизген кезип тур бис.

Келген дарга акым-биле менидешкеш: —Силерни кайзы дээр ирги?— деп айттырды.

—Ондар Соном оглу Лопсан-Серен дээр ийин.

Мамын-оолович Монгуштуң кабинетинде партком секретары Донгак Самдан, улуг бухгалтер Монгуш Эртине суглар кезек кижил олурлар.

Аштанып-чемненген сөөлүндө дарга тургаш, хараган хөлөгезинде төсбиле чажыра базырп каан дөмбүнлерде барды.

Май-оол ДАРЖАЙ (чурукчу) —1969 чылдын чеди айнын ортан үезинде Өвүргө ажилым айы-биле чедердим.

—Уваа, элдептин ала.

Аштаный-чемненген сөөлүндө дарга тургаш, хараган хөлөгезинде төсбиле чажыра базырп каан дөмбүнлерде барды.

Май-оол ДАРЖАЙ (чурукчу) —1969 чылдын чеди айнын ортан үезинде Өвүргө ажилым айы-биле чедердим.

—Уваа, элдептин ала.

—Уваа, элдептин ала.

Аштанып-чемненген сөөлүндө дарга тургаш, хараган хөлөгезинде төсбиле чажыра базырп каан дөмбүнлерде барды.

Май-оол ДАРЖАЙ (чурукчу) —1969 чылдын чеди айнын ортан үезинде Өвүргө ажилым айы-биле чедердим.

—Уваа, элдептин ала.

—Уваа, элдептин ала.

Аштанып-чемненген сөөлүндө дарга тургаш, хараган хөлөгезинде төсбиле чажыра базырп каан дөмбүнлерде барды.

Май-оол ДАРЖАЙ (чурукчу) —1969 чылдын чеди айнын ортан үезинде Өвүргө ажилым айы-биле чедердим.

—Уваа, элдептин ала.

—Уваа, элдептин ала.

Аштанып-чемненген сөөлүндө дарга тургаш, хараган хөлөгезинде төсбиле чажыра базырп каан дөмбүнлерде барды.

Май-оол ДАРЖАЙ (чурукчу) —1969 чылдын чеди айнын ортан үезинде Өвүргө ажилым айы-биле чедердим.

—Уваа, элдептин ала.

—Уваа, элдептин ала.

ЧЕРЛЕ ИШЧИ "ЧЕЧЕНАДА"

Бис чечемейин да сайзыраңгай үеде чурттап чоруур болува, ааскежиктиг келир үенин чүгө тууа ышка эргини харап көргөн бис.

Ол садиктин бичи коллективни урулгар албан черлеринде хөй чылдарда үре-түннелдиг ажилдаан.

Бис чечемейин да сайзыраңгай үеде чурттап чоруур болува, ааскежиктиг келир үенин чүгө тууа ышка эргини харап көргөн бис.

Ол садиктин бичи коллективни урулгар албан черлеринде хөй чылдарда үре-түннелдиг ажилдаан.

Бис чечемейин да сайзыраңгай үеде чурттап чоруур болува, ааскежиктиг келир үенин чүгө тууа ышка эргини харап көргөн бис.

Ол садиктин бичи коллективни урулгар албан черлеринде хөй чылдарда үре-түннелдиг ажилдаан.

Александр МОНГУШ, Чадаана хоорай.

Самагалдай школазының 70 чылынга САЛЫМЫВЫС ЧАЧАП БЕРГЕН.

ЭГЕ СӨС Кожуунумда чалалга кылп бербээн школам барык чок чамдызынга ыры-шүдүк-даа, дептер-жигеш-даа кылгылаан мен.

Кожуунумда чалалга кылп бербээн школам барык чок чамдызынга ыры-шүдүк-даа, дептер-жигеш-даа кылгылаан мен.

Кожуунумда чалалга кылп бербээн школам барык чок чамдызынга ыры-шүдүк-даа, дептер-жигеш-даа кылгылаан мен.

Кожуунумда чалалга кылп бербээн школам барык чок чамдызынга ыры-шүдүк-даа, дептер-жигеш-даа кылгылаан мен.

Кожуунумда чалалга кылп бербээн школам барык чок чамдызынга ыры-шүдүк-даа, дептер-жигеш-даа кылгылаан мен.

Кожуунумда чалалга кылп бербээн школам барык чок чамдызынга ыры-шүдүк-даа, дептер-жигеш-даа кылгылаан мен.

Моол бижик, сан, бойдус чергелиг эртемнерни хүрээден билгип алган кижилер школачыларга өөредип эгезден деп мээң ачам (1921 - 1929 чылдарда хүрээге бараан болуп турган) чугаалаар чүве.

Моол бижик, сан, бойдус чергелиг эртемнерни хүрээден билгип алган кижилер школачыларга өөредип эгезден деп мээң ачам (1921 - 1929 чылдарда хүрээге бараан болуп турган) чугаалаар чүве.

Моол бижик, сан, бойдус чергелиг эртемнерни хүрээден билгип алган кижилер школачыларга өөредип эгезден деп мээң ачам (1921 - 1929 чылдарда хүрээге бараан болуп турган) чугаалаар чүве.

Моол бижик, сан, бойдус чергелиг эртемнерни хүрээден билгип алган кижилер школачыларга өөредип эгезден деп мээң ачам (1921 - 1929 чылдарда хүрээге бараан болуп турган) чугаалаар чүве.

Моол бижик, сан, бойдус чергелиг эртемнерни хүрээден билгип алган кижилер школачыларга өөредип эгезден деп мээң ачам (1921 - 1929 чылдарда хүрээге бараан болуп турган) чугаалаар чүве.

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Иргит Севил мынчаар бижээн "Самагалдай эгезеда школазында Минчээ, Күнчүк, Күске, Момбужай, Көк, Яндаймаа, Солпа, Комбу, Маскыр, Маскыржап олар кончук эки өөренип, үрүлгү "КЗ" демдектерни ал келген".

Монгуш СЫКЫРБАН.

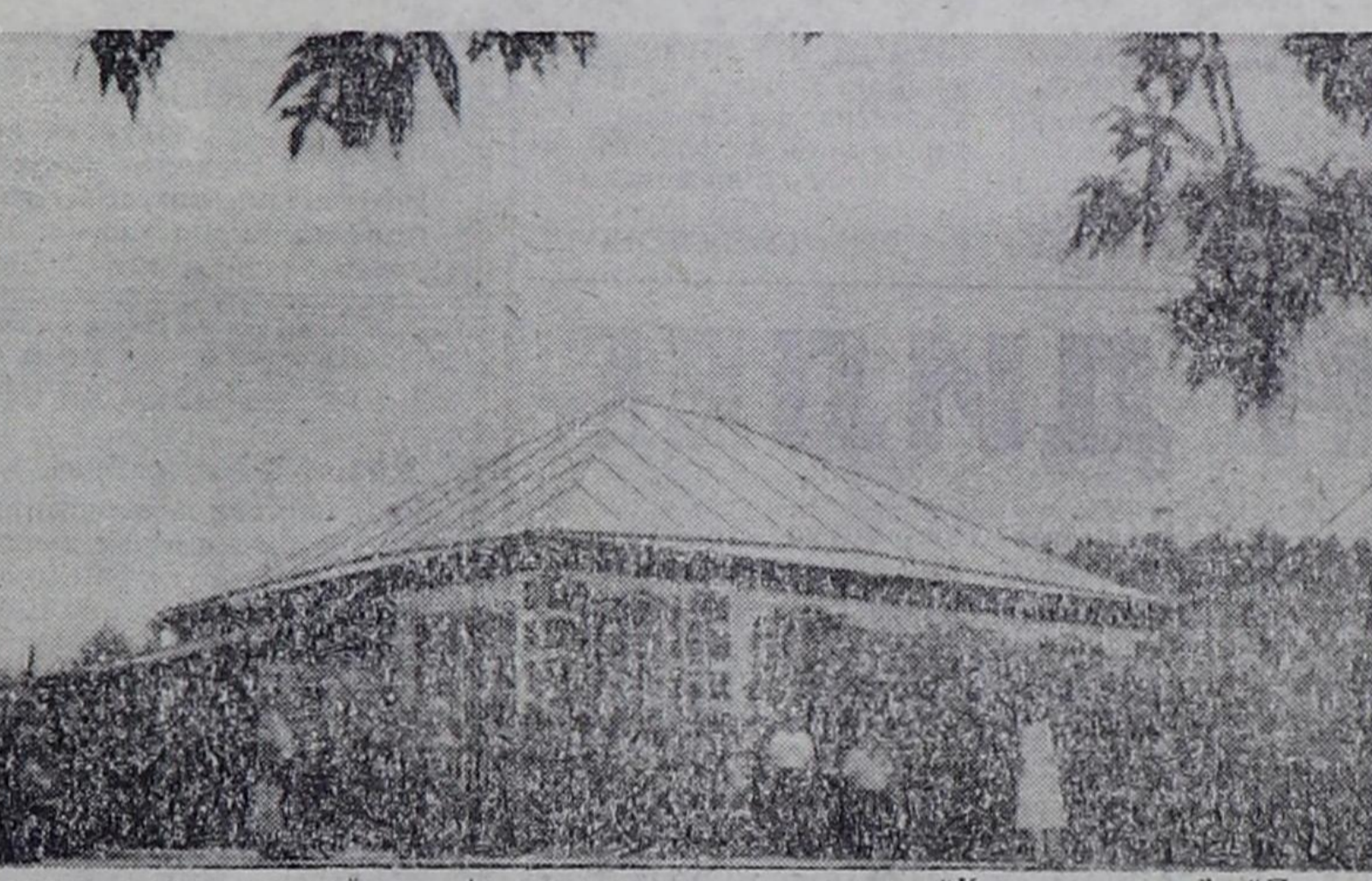
В. М. Шукшиннің төрүттүнгөн хүнүндөн бээр 70 чылы
ЧОГААЛЧЫ, АРТИСТ, КИНОРЕЖИССЕР

Суралгы чогаалчы Василий Макарович Шукшиннің төрүттүнгөн хүнүндөн бээр 70 чылы калбаа-биле демдеглед эрттирген. 1929 чылдын июль 25-те Алтай крайның Бийск районун Сроетки суурга ол төрүттүнгөн. Бистин жакыны Даг-Алтайдан ырак эвезе турар. Эки үеде Кызылдан Як-40-нөр Бийск хоорайже дорт ужуп, Белокуриха курортка дыштаныр улусту аргыштырып турду. Мен база анаа чедер аргалык болдум. Курортка дыштанып тургаш, В. М. Шукшиннің төрүттүнгөн суурунга каш удаа чедип, чогаалчының ында музей-бажыңыга киргеш, ооң амыралы, чогаалчыңы ажил-чорудулгазы-биле танышкан мен. Тывадан ычнан курортка дыштанып турганнар эвээш эвес, база-ла Сроетки суурну оюп эртпээнер. Ынчангаш бистин республиканың дыка хой хамааттылары Василий Макаровичниң амырал-чуртталгазын билер.

тынмаан, оон турган черинде "1929 чылдын июль 25-те В. М. Шукшин төрүттүнгөн" деп бижээн тураскаал самбырны тургускан.
В. М. Шукшинниң авазы Мария Сергеевнаның сөөлгү чылдарда чурттап турган бажыңы Пикет дааның эдээнде, Катунь хемнин эринде хавак кырында, сууруң кедээ талазында бедигэште туткан. Моон Сроетки суур адыш таванда дег көстүп чыдар. Ында чогаалчының музей-бажыңын ажиткан, Швергин туткан дөрт өрээл бажың. Кухняның, чогаалчының авазының өрээлиниң дериг-херекселдерин хевээр арттырган. Өске ийи өрээлде Василий Макаровичниң өөренип чоранының, өг-бүлезиниң, хой талазың чогаалчы ажил-чорудулгазының,

кычаар ажыттыган, олче сундугуп кирген. 1974 чылга чедир чурттаан кыска назыныңын иштинде расказтар чындайларын, "Ындыг оол чурттап чоруур", "Кызыл калина", "Даайым" деп тоожуларны, "Силерге хосталга бээр дээш келдим", "Любавиннер" деп романнары болгаш еске-даа чогаалдарны номчукчуларга бараалгаткан. Оон мадырлары — амы үениң бөдүүн кижилери, оларның нарын болгаш байлак иштики сагыш-сеткилин ол илереткен. Чамдык чогаалдарында төрөөн чериниң кижилерин, оон бойдузун тоожуп турар. Дыка хой кинотоожуларны бижип, киноларны тургузуп, режиссерлап, оон ролдарына боду ойнааны хойге билдингир. "Ындыг оол чурттап чоруур", "Ийи Федор", "Алдын эшелон",

валынга бирги шаңналды, делегейниң кинофестивалына кол шаңналды алган. "Кызыл калина" деп тоожузуң езуугаар ыңдыг аттыг кинонун сценарийин тургузуу, режиссерлааш, кол ролуңа боду ойнаан. Бо фильм улуг үнелди алган.
Кино уран чүүлүңе чогаалчыңың чеидишкенири дээш Василий Макарович Шукшинге Ленинниң болгаш РСФСР-ниң күруне шаңналдарың, РСФСР-ниң уран чүүлүң алдарың ажилдакчызы хүндүлүг атты тывыскаң. Ол ышакш Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан.
Чогаалчының төрүттүнгөн хүнүндө Сроеткиниң Пикет дааның эдээнге шукшинчи номчукчулар, көрүкчүлөр анаа киржири-биле чыгып келир. Бо болза чогаалчының, кинорежиссернуң, сценаристиң, артистиң, бөдүүн кижинин ажил-чорудулгазына бидик үнелел, хүндүткел-дир.
Чогаалчының кадайы Л. Н. Федосеева-Шукина артист, В. М. Шукшин-биле дыка хой киноларга кадй ойнаан. Өг-бүлө үш уруулуг, олар улуг кижилер болу берген.
В. М. Шукшинниң чогаалдарын номчукчулар улуг сонургал-биле номчуп, киноларын эрикпей катап-катап көрүп турарлар.
Тасан-оол ХЕРТЕК.
ЧУРУКТАРДА: В. М. Шукшин; чогаалчының музей-бажыңының нити хеври.

кандыг киноларга ойнап турганың дугайында көргүскен документаларны, фото-чуруктарыңың делгеп көргүскен. Олардай ажиткыг, хой чүүлдерни кизи билип алыр. Талантың чогаалчының ажилдап чораш столун келгенер улуг сонургал-биле көөр. Ында шала эргижирей берген "Мос-

факультетинге өөренип киргеш, ону чеидишкениң дооскан. Дээди өөредилге чери салым-чаяның талантың аждарыңа улуг идигни берген. Оон э-не баштайгы чогаалы — "Тергед ийи кизи" деп расказы 1958 чылда келгенер улуг сонургал-биле көөр. Ында шала эргижирей берген "Мос-

"Кызыл калина", "Печки-даочки", "Хостаашкын", "Олар Төрээң чурту дээш тулуп чорашанар" болгаш еске-даа киноларга ол ойнап, талантыңың көргүскен. В. М. Шукшинниң сценарийин тургусканы, режиссерлааны "Ындыг оол чурттап чоруур" деп фильм 1964 чылда Бүгү-эвилелдин кинофести-

Саая МАЙНАК

САЛЫМ

Тоожу Ийги эге.

ИЕ ЧЕРНИҢ ХАЙЫРАЗЫ

(Эгези № 58, 59 "Шында")

Улуг дүш үеи. Хүн кара изи кончук шонуп турган. Дүңе үер үндүр чазтаан болгаш, оюктарда, онгарларда суг хөлбектелген, хөлөгелиң черлерде долу ам-даа эривээн, чериң шыгы кончук, даглар мээстери бусталдыр тынып чыткан. Кудай-дээрниң хиндизи кылаң, чингир көк кылдыр аяскан, дээк чүдөрээр хире-эвес, агаар арыг, тынарга хостуг, чаагы чыт айдызп турган.
Шолбан-оол аалының хүн дээр талазында сарыг чалымнарлыг Саң-Салыр кырына үнүп келген. Кожактарың чөөн, муруну, барыңың чүгүңде ожук дамы ышакш, бөдүрүк баштыг үш тейлер бөдүрүк бодаран — ол бойдузун уран чаалгазы, озаңгай чараш каасталгазы болган. Шаң-шаанда бо черин чайлаг кылдыр едекидиң эгелээң бурнуларга ортузунда бедик жожагалары үш тейниң кырыңа үнө бээрге, карак чедер чедер бээр девискээр адыш иштинде ышакш кончук боорга, Бараан-Хараар дизи бергенер. Шолбан-оолдун кыргана-авазының ачазы хамнаар өбө чораш. Ол бир-ле катал чайлагга көжүп келгеш, даштар-биле оваа тургузуп, чалама баглаар хой адырлыг талды оваа ортузунга тендиш дивес кылдыр быжыглааш, чаламалар баглааш, овааның хүнээрэк баарында деп-берелчин, кыры дески, деспир хире дашка эжен саны салып, оран-чуртка, денгер-дээрге, авралды хунге чалбарып, йөрээл номчуп, дагыланга кылган. Чоок-кавды ара-албаты киришкен. Оон бээр Бараан-Хараарни чылдыңна дагырып аларган. Бараан-Хараар Саң-Салыр кылдыр эде ала-чайгаар адаттына берген.
Шолбан-оолдун кыргана-авазы хам адазының чаянын дөзөп, дээр уктуг хам чораш. Саң-салырны дагып, агаар-бойдузун чымчак, амыдырал-чуртталганы чагай, мал-малының хур-менди боорун оран-танди эззинден дилеп турганы ол-дур ийин.
Оон чамдык алгыштарың ачазы шээжи билер болгаш, олгунга чугаалап берип чораш.
Ак дээрим, көк дээрим, Авыралды тандыларым, Ак сүдүм чыкп тур мен, Алгыш-йөрээл салып тур мен.

дээр даглар илчирбезиниң тос оюктарыңдан сыстып үнген Сайлыг-Хем хая-лаштарын мөңгүнелдир арга халып, кыжыл-даа кыргыткайдыр ырлап чыдар кылаң кара, мангыр агымы сайдашты козурады чуй шашп, эриктерин чире чыглап, хемирип, амыдыралды соолбас суксуну бооп амыр-дыш чок агып-ла чыдар.
Уер-чайың соонда эрини ажыр дажий бергеш, аксарың аларган, дааш-шимээни коонайың, чарышка акымынаар аыт дег, агымы дургектелдир шурал чыткан. Оон ол, бо талаларыңда эриктер дургаар тудуштур үнген алдын-дазыл (улуг-өвт) дээр эм оштуу та жежени тура шаап каапкан — хайыраан ховар үнүш кургап чашканалганы ол-дур ийин.
Чунмалыңың белдирин дургаар кара-ногаан хевис бооп чаптылган бору оолдун хөвүн-дазылы-биле чер кырында кара девис болу берген чыдарының харадан-чыын.
Шырыштар аразында, оомнар иштинде үнген мөңгө ногаан артыш, шаанак үер суунга чунуп каапкан, арыс-силги, айдызың чыкп, чаагай чытталып чыткан боор он.
Сарыг-Оюктуң бажында, Чунмалыңың шораннарлыг сынарныда те, чунма, аргаар, кошкар кодан-кодан өөрлөжи берген оыттары оыттал, чамдыктары Сайлыг-Хем иштинче хая тинде мийистары шагжаа берген харанып турганнар боор. Шаанда ышакш, оларны хорайдыр, хоюзар аңчылар бар эвес, боо тулар кижилер ховартааны, бойдузун чаялааның езуугаар өлүп, өзүп, ораныңың оюна оя, чиниң чире чурттап чорайлар-ла.
Манаа мал-маган чытыр семирлиг өштүг, сериңиң чайлагга, чыл санында агаар берген турар өгүң дөр бажында ак ширтек кырында отка четпес кылдыр кер-биле өртеп каан чаш оол шулдунуң, дашкаар чүткуп, ава-ачааны кийгырганы ышакш, ыглап-сыктап ораада, дилиңдейт кезип каан куудук соруп, арны-бажы, идик-хевн үске бооражи берген өзүп оран. Ужа-тура кылаштай бергеш, чугаазы үнүп келгеш, анай-хураган хоюзуп, оларны эдерип алгаш чораш. Уругуң каар огуң чыл чок улус карактап шаг болган. Шоваазы кончук болгаш, чааш молдурга муунуп, хой кадарып эгелээң. Эээр, чүгүңниң аътка ачазы узундандан, муңгаш-дындан туттундуруп, эзенгиге тептиндирип, адактап аътка мундуруптарга, шаап ынай болган...

чан чайлаг дилри бээр. Хайымың, хөлгү хүннер эгелээр. Каш конук ужуга бээр-ге, база катап ыржим-шыпшың хүннер эгелээр, чоктанчы кончук апаар.
Черге хой кадарып ораа, айнап чорда, Шолбан-оолдун чааныга хан төрөөн улузу тоолдаар, ырлаар, хамнаар кыргана-авазы Танаа-Херел, каң демир соп узаныр, мөңгүндөн каасталгаар шуткуур, өг ыяжы чазаар ачазы Хүрээ-оол, солун чугаалаар, ырлаар даайы Демир-оол дидиг ышакш көстүп кээрлер. Аалдың бүгү ажылың бир дем-биле кылдыр, кады аңнаар, чаңгыс ожук дажыңга одагаланып, өлчейлиң черинге чаабарып чораш, чаңгыс аалга кады кыраинаар.
Оларны-биле кады амыдыралды аас-кежини, аарышканы, өөрүшүк-маннаын, ажыг-шужуңуң деңге үлөжип, аар чыктук дем-биле аргыжып чораш эмередиди кыргана-авазы Долома, кыргалыг эргим, ынак авазы Салбайк саан-сава кылырныга, өгүң дөр-херекселдерин, ылангыя угулзалыг ширтек сырларыңа муңгарчыг мергезжөөн уран-шевер иешкилер чораш.
Авазың демир-хоумуса ойнаары, халаңгы алпарганда узун, хоюг сырындалдыр ырлаары диннаан улустун, аал иштиниң сагыжында уянынап артып калган. Олар ынчаар эңелер бооп назыданнар.
Кыргана-авазы баштаан эр улус айнарга, тарбаганнарга, оларны эдерип, одаг эзелеп, аыт бажы туруп берип, олчазың чүктежиң, чүдүрүп Шолбан-оол айнаарының хыың тылкан. Айнаар ой чоокшулап кээрге, өрге бежиң оура албас, ал сагыжи — тандыларда, караанга аяңар көстүп келир.
Беримчелиг чуртун кезип чораш, чаа үнген айың дээрбээң, үнгер хүннүң оттуңу, тос дээрниң өңүң, үнүш-чечектерни көрүп, агаар-бойдуз каңдыг боорун, эм оыттарың тандып, каңды аарыгыга канчаар ажит-лаарың кыргана-авазы, ачазы-да өөредип чораш. Аяс дүңелере акылары, угалбалары-биле ажык дээр адаанга хонуп чыда, эжен-тумен чивенешкен сылдыстарыңа магадап көрүп чыткаш, улуп чар. Улуг улузунун чугаазында, сөөдүңе дептерлер номчуп, өөренип тургаш, агаар-бойдузун өскериниң кинирин айны көрүп, чылды, айны, хунуң, шакты тодардырың шингээң алган.
Кизи чер кырыңа мөңгө чурттаар эвес. Өске ертем-чейге аыттыңан чорууру үүле-хүңү келир. Кыргана-авазы чинге аарааш, оран чазап чоруу барган Хөөчү күйүң сөөлгү холгези ширга болган. Сөөлгү доюн, чорунуң бо-ла чайлагга эрттирген. Кыргана-авазы ол-тарагыдан улуг харлыг кыжын барган ораныңче коруй барган. Кырганаар аал-чуртун мөңгө шагда каал чоруп тургаш, ачы-толуңге мал-маганың оңу кылдыр үзүп берген. Узээр аска-тогерик, алдын, мөңгүн чок болган. Оларның буяны, чагыг-сүмези улуг өңү, салгал дамчыр сагыш-сеткил эрти-нези болган. Оларның салым-чаяны ыңдыг болган

Чуртта экономиктиг айти-рыштар нарын хевээр бооп турга-даа, каайлы албанының ажилдакчылары бергелерге туробайын, ажил-агайыңы хүлээлгезиң күсөдүп, багай эвес ажилдап турарлар. Бо чылдың бирги чартында каайлы телевидение чыылдазынын планың 115 хуу күсүткеш, күрүне бюджетинче 6 млн. ажыг рубльдиң шилчиткен. Оон ынай административтиг 125 хемчегни ап чоруткан, 48 муң рубльдиң контрабанда барааның хавырган, 31 муң рубльге торгаалды кылгаш, 5 кеземче херээн оттурган.
Сөөлгү үеде кызыгаар дамчыштыр аш-чем, эт-херексел аргыштырып ажилдап турар сайгарлыкчыларың, хуу кижилерниң саны өзүп турар. Ылангыя Моолдун девискээринден Тываже бөл, шээр малдык болгаш аыт эдизиниң сөөртүлдүзү элбешкеш. Ооң-биле чергелештир кем-херек үлдөдиг организастиг бөлүктерин типтиг эгелээни ажилга шактааразыннары болдуруп турар. Бараан ар-

Каайлы албанында КУУСЕТТИНГЕН

Тываның каайлы албанының бажыңыга оон ажилдакчыларының болгаш массалык информация чепектеринин ажилдакчыларының киржилгези-биле парлалга конференциясы болуп эрткен. Анаа 1999 чылдың бирги чартында бо албан чериниң кылып чоруткан ажилының түнөөдөрүндө дугайында чугаа болган. Каайлы албанының начальнигиңиң ораакчызы Борис Цой журналистерге комитетте киждистерниң эргелекчилери-биле таныштыргаш, ажил-ишти чугааны кылып, ул конференцияны башкарып эрттирген.

Чуртта экономиктиг айти-рыштар нарын хевээр бооп турга-даа, каайлы албанының ажилдакчылары бергелерге туробайын, ажил-агайыңы хүлээлгезиң күсөдүп, багай эвес ажилдап турарлар. Бо чылдың бирги чартында каайлы телевидение чыылдазынын планың 115 хуу күсүткеш, күрүне бюджетинче 6 млн. ажыг рубльдиң шилчиткен. Оон ынай административтиг 125 хемчегни ап чоруткан, 48 муң рубльдиң контрабанда барааның хавырган, 31 муң рубльге торгаалды кылгаш, 5 кеземче херээн оттурган.

Сөөлгү үеде кызыгаар дамчыштыр аш-чем, эт-херексел аргыштырып ажилдап турар сайгарлыкчыларың, хуу кижилерниң саны өзүп турар. Ылангыя Моолдун девискээринден Тываже бөл, шээр малдык болгаш аыт эдизиниң сөөртүлдүзү элбешкеш. Ооң-биле чергелештир кем-херек үлдөдиг организастиг бөлүктерин типтиг эгелээни ажилга шактааразыннары болдуруп турар. Бараан ар-

МӨӨРЕЙ ДЭЭРГЕ МӨӨРЕЙ!

ТКУ-же кирериниң шылгалдалары кидин түлүк, шупту факультеттерже хүлээп алыр учурлуг олуттарың саны эрткен чылдыындан ылгал чок хевээр арткан. А киреп өөрениксэннерниң саны чылдан чылче улум көзүдөп турар. Эң-не хой кизи документаларың төөгү болгаш филология факультеттеринче дужааган. Ынчангаш ынаар өөрениксэн оолдар, кыстар чүглө 4-5 демдектерге билиң бодыткаар апаар.

Баштайгы шылгалдаларың түнөөлү-биле аларга, абитуриенттерниң билиң кошак бооп турары илэрээн, чүге дизе кирип турарларның 50-70 хуузу баштайгы экзаменге-ле багай демдекке бижиб турар. Шиллелден эмин эрттир шыңгызында-даа эвес, а дужаап турарларның билиңиң шаа ол хире болуп турары хомуданчыг. Төөгү факультеттинче чылдыңна конкурсу улуг дээрзи кымга-даа билдингир апарган. Тыва дылче 15-ле олут бар, а ынаар ийи чүс

эрттир шыңгызында-даа эвес, а дужаап турарларның билиңиң шаа ол хире болуп турары хомуданчыг. Төөгү факультеттинче чылдыңна конкурсу улуг дээрзи кымга-даа билдингир апарган. Тыва дылче 15-ле олут бар, а ынаар ийи чүс

УЛАМ ЭКИ БОЛУР ИЙИК

Уе-шагың березинге чалынмай ажи-толу, амыдырал дээш кызып чоруур иелер бистин арависта бары өөрүнчүг-дүр. Ындырларга урбашкылар Зоя Толай, Галина Түлүштү хамаарыштырып болур. Оларга чагың кирип, идик-хеп даараттырып ап турар улус магадап, чарашарың кедип чорлар боор деп бодап чор мен.

ТКУ-да

алдан хире кизи дужаап турар, ынап эээрге чаңгыс олутту 12-13 кизи хунаажып турар, а тыва-англи болукте 13 олут бердинген, а олче 120 ажыг кизи дужаап турар. Чаңгыс олутту барык он кизи хунаажып турары ол. Математика - информатика факультетинче 50 олут бар, ынаар 250 ажыг оолдар, кыстар шыгдаып эгелээң. Чаңгыс олут дээш 5 кизи демисежип турар. Артка факультеттерде база демисел дүшкүүрдүг.

Бистин корр.

Санад

Уш тейиниң кырынга хунге дөгеленип чыткан ыттары сагыжи аарып, сактышкынарга дуддүне берген, куду көрүп алгаш орган ээзин көргүзгөш, чаксар дээңиг, кудруктарың чайбышаан, оон чанынга маннажиб келгеш, оранып, хербектеңип чыттагылааш, аал-коданың хынамчалыг карактап, кулактарың сүвүренедиң, чыдырып, ээзин эң кабгай, танчылыдар дээңиг чанынга олуруп алганнар.

Шолбан-оолдун баштайгы үнү чаңгыланган, чырык көргөн чурту, ааттыңан кавайы, өртемчейге кизи болуп умчуп үңгөн узы — Сарыг-Оюк дээр чайлаа бо-дур ийин. Дээрже чоргаары кончук шитейип үнө берген, ажай-буурул хаяларлыг Чунмалыг

Уш тейиниң кырынга хунге дөгеленип чыткан ыттары сагыжи аарып, сактышкынарга дуддүне берген, куду көрүп алгаш орган ээзин көргүзгөш, чаксар дээңиг, кудруктарың чайбышаан, оон чанынга маннажиб келгеш, оранып, хербектеңип чыттагылааш, аал-коданың хынамчалыг карактап, кулактарың сүвүренедиң, чыдырып, ээзин эң кабгай, танчылыдар дээңиг чанынга олуруп алганнар.

Шолбан-оолдун баштайгы үнү чаңгыланган, чырык көргөн чурту, ааттыңан кавайы, өртемчейге кизи болуп умчуп үңгөн узы — Сарыг-Оюк дээр чайлаа бо-дур ийин. Дээрже чоргаары кончук шитейип үнө берген, ажай-буурул хаяларлыг Чунмалыг

Уш тейиниң кырынга хунге дөгеленип чыткан ыттары сагыжи аарып, сактышкынарга дуддүне берген, куду көрүп алгаш орган ээзин көргүзгөш, чаксар дээңиг, кудруктарың чайбышаан, оон чанынга маннажиб келгеш, оранып, хербектеңип чыттагылааш, аал-коданың хынамчалыг карактап, кулактарың сүвүренедиң, чыдырып, ээзин эң кабгай, танчылыдар дээңиг чанынга олуруп алганнар.

Шолбан-оолдун баштайгы үнү чаңгыланган, чырык көргөн чурту, ааттыңан кавайы, өртемчейге кизи болуп умчуп үңгөн узы — Сарыг-Оюк дээр чайлаа бо-дур ийин. Дээрже чоргаары кончук шитейип үнө берген, ажай-буурул хаяларлыг Чунмалыг

